

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

**Fakulta sociálních studií
Katedra sociologie**

Ondřej Jež (UČO 39456)
Sociologie
magisterské studium

Občanství v kontextu multikulturní globalizované společnosti

Teoretická sociologie 20. století (SOC 403)

V Brně 29.1.2006

Proces globalizace je spojován především s reformací techniky, a to zejména v oblasti sdělování a dopravy. Tento technický rozvoj komunikace a mobility lidí se odráží v oblasti politické a sociální. Z pohledu jedince přestává být člověk ve své každodenní zkušenosti zakotven v komunitě, v níž se narodil, a ve svém ekonomickém i kulturním životě si brzy vytváří širší vazby na zmenšující se svět. Podle Castlese a Davidsona (Castles a Davidson, 2000a) pronikají do světů dominantních kultur nově příchozí s jinými kulturními hodnotami a praktikami nezadržitelnou rychlostí, rychlostí vyšší, než aby bylo možno dosáhnout jejich kulturní asimilace. Dochází zde ke specifické krizi moderního státu, přičemž hlavním těžištěm problému je podle Castlese a Davidsona jeho národní charakter, tj. svázání státu s dominantní národní kulturou. Řešení této krize bude nutně spojeno se změnou v zajišťování členství v moderním státě, to jest se změnou v pojetí občanství.

Podívejme se ale nejprve na základní koncepci kolektivního lidského života a pojetí občanství u Talcotta Parsonse. Za jádro lidského kolektivního života považuje Parsons (Parsons, 1971) společnotní komunitu. Hlavní funkcí této komunity je artikulovat systém norem, jež mají jednotící a sdružující princip. V rámci této komunity je široká pluralita rolí, právě jako pluralita statusových pozic. Tato pluralita je důsledkem procesů diferenciací. Důležitým prvkem fungování společnotní komunity je podle Parsonse systém vzájemně propojených loajalit, které členy komunity vzájemně spojují. Vznik občanství je spojen s redefinováním hranice společnotní komunity a vlády, která musí od tohoto vzniku chránit občanská práva členů komunity. Další fází rozvoje občanství bylo zapojení členů do veřejných záležitostí a třetí fází byl sociální aspekt, tj. zajištění minimálního standardu žití pro možnost realistické participace na artikulaci norem a občanských práv.

Castles a Davidson se zabývají občanstvím v souladu s Parsonsovou teorií skrze analýzu práv, jež občanství utvářejí. Motivací jejich analýzy těchto práv je již zmíněná krize moderního státu spočívající v nenaplňování občanství u menšin a znevýhodněných skupin obyvatel. Krize moderního státu je podle nich způsobena univerzální inkluivitou moderního státu na jedné straně, a exkluzivitou národní dominantní komunity, jež si tato občanská práva nárokuje na straně druhé (Castles a Davidson, 2000a).

Občanská práva jsou ale určitelná pouze relativně, neboť určitá práva náleží všem lidem pobývajícím na území určitého státu, jiná práva náleží pouze dlouhodobě

zde pobývajícím lidem, a jiná práva opět pouze specificky občanům. V kontextu Parsonsovy sociologie lze toto interpretovat jako různé úrovně členství ve společenské komunitě, kdy lidé mají přístup pouze k některým právům. Castles a Davidson občanská práva rozdělují do pěti skupin: civilní (ve smyslu základních lidských práv a svobod), politická, sociální, kulturní a genderová. Při rozboru jednotlivých práv oprávněně poukazují na rozpor mezi formální dispozicí právem a praktickým nedodržováním těchto práv. Tento rozpor můžeme najít zejména u politických a sociálních práv.

Politická práva *de facto* znamenají formální možnost člověka být zdrojem práv, a to jednak skrze volení zástupců a vlastní kandidaturu do vlády. To koresponduje s Parsonsem vymezeným cílem společenské komunity, kterým je artikulace norem a občanských práv, což znamená, že bez dispozice politickými právy nejsme plnými členy společenské komunity. V případě sociálních práv (zajištění minimálního standardu žití) se Castles a Davidson již přímo na Parsonse odkazují: „... (sociální práva) jsou klíčovou součástí společenské komunity, jež podle Parsonse představuje podmínku k politické integraci...“ (Castles a Davidson, 2000b, str. 110). V této shodě autorů lze spatřovat následující: formální politická práva je nutno prakticky zajistit ustavením minimálního standardu žití - sociálních práv, která jsou také nezbytnou podmínkou plného členství ve společenské komunitě. Členství ve společenské komunitě totiž umožňuje politickou integraci, bez níž nelze být občanem, neboť v pojetí Castlese a Davidsona, i Parsonse je diskurs práv pojímán reflexivně: občané jsou nejen cílem, ale také zdrojem práv, a pokud nemohou politicky reálně participovat, nejsou zdrojem práv a nejsou tedy občany.

Nyní je třeba si ale uvědomit prvotní příčinu exkluze určitých skupin z výše zmíněných práv: jde o založení státu na kulturní komunitě národa, který určoval členství v národním státě. Nacionalismus národního státu znamená spojování členství ve státě (občanství a potažmo i dispozici právy) s členstvím v dominantní „národní“ kulturní komunitě. Zde můžeme vycházet z Webera, který národ vymezuje individualisticky na základě očekávané solidarity, existující skrze pocit sounáležitosti (Weber, 1978). Tento pocit sounáležitosti a solidarity se ale na druhou stranu projevuje ve vymezení se vůči ostatním skupinám, v případě globalizujícího se moderního státu právě vůči menšinám. Řečeno v kontextu Parsonsovy sociologie: členové dominantní kultury podvědomě či vědomě zamezují menšinám v plném členství ve společenské komunitě, a to zejména tím, že jim upírají přístup k artikulaci

norem a občanských práv, a díky následné exkluzi a segregaci je plně vylučují ze společností komunity.

Castles a Davidson ve své analýze občanských práv rozšiřují Marshallovu koncepci o práva genderová a práva kulturní. Důvodem je velmi častá exkluze a segmentace z důvodu kulturních a jazykových, právě jako z důvodů genderových nerovností. Zejména kulturní práva mají podle Castlese a Davidsona redefinovat občanství v podmínkách moderního státu a vytrhnout jej z kleští národní dominantní kultury. Kulturní práva mají zajistit právo subkultur na svůj jazyk, praktiky, přístup k majoritnímu jazyku a kultuře, nárok na mezikulturní a mezinárodní komunikaci. Prosazení takových práv by pochopitelně mohlo narážet na odpor mnoha členů dominantní národní kultury, kteří by kulturní projevy jiných skupin považovali za ohrožení své kultury. Tento argument není zcela lichý ve světle toho, že by na základě svých kulturních zvyků chtěli příslušníci menšin například omezit práva svých žen na svobodnou volbu manžela a jako plní členové společností komunity by toto své právo chtěli artikulovat. Dominantní kultura, jež v podstatě dosavadní občanská práva definovala, případně i jiné subkultury by právem považovaly takové kulturní právo za ohrožení principů demokratického moderního státu. Castles a Davidson tento problém ve své úvaze neřeší, nicméně řešení tohoto problému je snad v moderním státě již zajištěno skrze existenci obtížně zrušitelných civilních práv. Ta jsou součástí ústav a listin základních práv a svobod. Zde jde tedy o určitou hierarchii práv, o které ani Castles a Davidson a ani Parsons neuvažují, přičemž tato nejvyšší úroveň práv de facto reprezentuje základní principy moderního státu. Ty byly nicméně stanoveny právě dominantní národní komunitou. Její nárok na tyto principy je ale oprávněný, neboť jejich zdrojem byli jako občané sebou ustaveného státu. Každá změna těchto principů by se tedy musela podřídit konsensu, do něhož by se odrazil také souhlas dominantní kultury.

LITERATURA:

Castles, Stephen & Davidson, Alstair. 2000a. „Immigration, Minority Formation and Racialization“ (In: Castles, Stephen & Davidson, Alstair. 2000. *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. London: MacMillan Press).

Castles, Stephen & Davidson, Alstair. 2000b. „Being a Citizen“. (In: Castles, Stephen & Davidson, Alstair. 2000. *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. London: MacMillan Press).

Parsons, Talcott. 1971. *The System of Modern Societies*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, inc.

Weber, Max. 1978. *Economy and Society., Vol. II*. Berkeley, CA: University of California Press.